

УДК 349.3:351.84

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ (СТРАХУВАННЯ) ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Швагер О.А., асистент
кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

Стаття присвячена визначенню основних елементів фінансово-правового статусу уповноважених суб'єктів системи гарантування (страхування) вкладів фізичних осіб. Розкрито структуру фінансово-правового статусу уповноважених суб'єктів системи гарантування (страхування) вкладів фізичних осіб і з'ясовано їх місце в системі суб'єктів державного управління.

Ключові слова: державне управління, система гарантування вкладів фізичних осіб, фінансово-правовий статус, уповноважені суб'єкти.

Статья посвящена определению основных элементов финансово-правового статуса уполномоченных субъектов системы гарантирования (страхования) вкладов физических лиц. Раскрыта структура финансово-правового статуса уполномоченных субъектов системы гарантирования (страхования) вкладов физических лиц и установлено их место в системе субъектов государственного управления.

Ключевые слова: государственное управление, система гарантирования вкладов физических лиц, финансово-правовой статус, уполномоченные субъекты.

Shvager O.A. FINANCIAL AND LEGAL STATUS OF AUTHORIZED SUBJECTS OF DEPOSIT GUARANTEEING (INSURANCE) SYSTEM OF NATURAL PERSONS

The article is devoted to the determination of the main elements of the legal status of the authorized subjects of the deposit guaranteeing (insurance) system of natural persons. It was revealed the structure of the financial and legal status of the authorized subjects of deposit guaranteeing (insurance) system of natural persons and determined their place in the system of subjects of the public administration.

Key words: public administration, deposit guaranteeing (insurance) system of natural persons, financial and legal status, authorized subjects.

Постановка проблеми. В умовах динамічності суспільно-політичного й економічного життя держави гостро постає питання розвитку та вдосконалення законодавства, що регулює функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема місця Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі державного управління, забезпечення виконання його завдань і реалізації функцій щодо захисту прав громадян.

Ступінь розробленості проблеми. Слід зазначити, що в українській юридичній науці комплексного дослідження питання фінансово-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб не здійснювалось. Окремі питання щодо визначення поняття фінансово-правового статусу та його окремих елементів розглядали Є.О. Алісов, І.Б. Заверуха, Є.В. Карманов, В.Л. Кротюк, Т.А. Латковська, О.П. Орлюк, А.О. Селіванов, Г.А. Тосунян, В.Д. Чернадчук та інші.

Метою статті є визначення структури фінансово-правового статусу уповноважених суб'єктів системи гарантування (страхування) вкладів фізичних осіб та їх місця в системі суб'єктів державного управління.

Завдання, які ставляться для досягнення мети статті:

- розглянути наукові підходи щодо розуміння сутності поняття фінансово-правового статусу і виявити особливості такого статусу;
- з'ясувати проблеми формування понятійного апарату;
- визначити місце Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі державного управління.

Виклад основного матеріалу. Фінансова діяльність держави має важливе значення для розвитку всієї держави загалом і є каталізатором розвитку податкових, валютних, бюджетних, зовнішньоекономічних процесів зокрема.

Оскільки фінансова діяльність держави в юридичній літературі співвідноситься з публічними фінансами, то, відповідно, саме в результаті цієї діяльності й функціонує механізм розподілу та перерозподілу – фінансовий механізм. Звідси виходить, конструкція, яка оснований на тому, що держава, використовуючи свої унікальні можливості й повноваження, безпосередньо вступає в публічні (фінансові) відносини з фізичними і юридичними особами з приводу розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів держави [1, с. 23].

Державне регулювання у сфері фінансової діяльності являє собою сукупність механізмів, процесів, відносин, за допомогою яких і в межах яких здійснюється державно-правовий вплив на суб'єктів такої діяльності. Участь у фінансових правовідносинах суб'єктів зумовлюється належністю такому суб'єкту спеціальної ознаки – фінансової правосуб'єктності. Важко заперечувати публічну природу регулювання побудови фінансової системи та її елементів.

Участь у фінансових правовідносинах зумовлюється законодавчо встановленою можливістю, яка визначається як фінансова правосуб'єктність, тобто право визнаватися й бути суб'єктом фінансового права.

Систематизація та класифікація суб'єктів фінансового права дає змогу отримати пов-

не уявлення про всіх учасників фінансових правовідносин і про особливості їх фінансово-правового статусу.

Так, у юридичній літературі існує багато класифікацій суб'єктів фінансових правовідносин.

Однією з таких є поділ суб'єктів на уповноважених і зобов'язаних. Так, А.І. Худяков звертає увагу на те, що публічно-правові утворення, такі як суб'єкти державного управління, можуть бути як уповноваженими, так і зобов'язаними суб'єктами стосовно держави [2, с. 153].

Розглядаючи суб'єктів фінансового права в контексті належності їм владних повноважень, варто виділити такі: суб'єкти фінансового права, які не наділені владним повноваженнями; суб'єкти фінансового права, які мають владні повноваження; суб'єкти, яким належать окремі, делеговані фінансово-правові нормами владні повноваження в окремих сферах правового регулювання.

До третьої групи, на нашу думку, можна зарахувати Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (надалі – Фонд).

Характеризуючи фінансово-правовий статус Фонду, потрібно окреслити такі моменти.

Реалізація правового статусу будь-якого суб'єкта фінансового права відбувається практично в результаті вступу ним до певного виду правовідносин. У нашому випадку такими правовідносинами є такі, що пов'язані з функціонуванням системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Деякі дослідники ділять фінансову правосуб'єктність на публічну та приватну. Так, приватна правосуб'єктність стосується фізичних і юридичних осіб. У свою чергу, публічна визначається як здатність і водночас як обов'язок, керуючись публічними інтересами й тими, що мають значення приватних інтересів, бути уповноваженою стороною, яка має владні повноваження у фінансовій сфері [3, с. 151].

Правосуб'єктність будь-якого суб'єкта права визначається метою створення та діяльності такого суб'єкта, а також завданнями, поставленими перед ним. Правовий статус Фонду визначається Законом України «Про систему гарантування вкладів» (надалі – Закон) [4].

Ст. 3 Закону дає змогу виділити ознаки фінансово-правового статусу Фонду, які наділяють його фінансовою публічною правосуб'єктністю, серед них такі: 1) Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб і виведення неплатоспроможних банків із ринку, має печатку із зображенням Державного герба України зі своїм найменуванням, веде облік і звітність відповідно до законодавства; 2) є юридичною особою публічного права; 3) є економічно самостійною установою і має відокремлене майно, яке перебуває в його господарському віданні; 4) у діяльності Фонду передбачений принцип невтручання в його діяльність Національного банку України й інших державних органів, проте він підзвітний Національному банку України та Кабінету Міністрів України, що впливає зі ст. 5 Закону; 5) не має на

меті отримання прибутку; 6) у свої діяльності керується Конституцією України й законодавством України.

Виділивши всю сукупність цих ознак, у результаті ми отримуємо окремий спеціальний суб'єкт державного управління з делегованими йому функціями щодо забезпечення стабільності банківської та фінансової системи держави.

В умовах прискорення євроінтеграційних процесів в Україні постає нагальна потреба в дослідженні питань, пов'язаних із функціонуванням системи гарантування (страхування) вкладів у країнах Європейського Союзу.

Установлені законодавством зарубіжних країн основи системи гарантування вкладів чітко передбачають правові й фінансові умови їх функціонування. Головним визначальним моментом їх правового статусу є питання права власності та права управління. Ключовим моментом у цьому випадку є співвідношення держави і приватного сектора, а також взаємовідносини суб'єкта гарантування вкладів і центрального банку.

Виділяють дві основні моделі (організаційні форми) – американську й германську. У США Федеральна корпорація страхування депозитів працює під контролем Конгресу та федерального уряду. За тим самим принципом побудовані системи гарантування (страхування) вкладів у Канаді, Великій Британії, Індії.

Німеччина, Австрія, Франція і Швейцарія відрізняються тим, що держава не має прямого стосунку до страхових фондів, які належать банкам-учасникам і управляються галузевими спілками.

У багатьох країнах світу діють системи змішаного типу. Так, в Іспанії Фонд гарантування депозитів очолює голова центрального банку, але до ради входить рівна кількість представників центрального банку й комерційних банків – учасників фонду. Така сама схема діє і в Японії [5, с. 129–133].

Щодо права власності чи майнової самостійності держава, надавши таким соціально важливим суб'єктам певну самостійність, усе ж залишає за собою право вирішувати багато питань стосовно їх діяльності, зокрема щодо визначення розміру обов'язкових унесків до таких Фондів, а також розміру виплати компенсацій тощо. Отже, самостійність цих Фондів стосується лише організаційного аспекту руху грошових ресурсів і частково їх перерозподілу в межах і на потреби, які чітко визначені державою.

Підтвердженням є норми законів, що визначають основні засади діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів.

Зокрема, ст. ст. 4, 15, 16, 16а, 23, 25 Закону про Фонд банківських гарантій Республіки Польща від 14 грудня 1994 року (з подальшими змінами) визначаються завдання Фонду банківських гарантій, а також умови фінансового забезпечення діяльності Фонду банківських гарантій. Ст. 23 цього Закону вказує на максимальний розмір гарантованої виплати у випадку неплатоспроможності банку-учасника [6].

Розділ 5 Закону про банківську діяльність Туреччини встановлює чіткі обмеження щодо діяльності банків у частині проведення депозитних операцій, а також законодавчо закріплює обмеження діяльності Фонду страхування ощадних депозитів Туреччини [7].

Закон про страхування вкладів і зобов'язань для інвесторів Республіки Литви в ч. 1 ст. 5 указує на розмір гарантованої виплати, а у ст. 6 – на розмір обов'язкових унесків до Державної компанії «Страхування депозитів та інвестицій». [8]

Висновки. На підставі всього вище викладеного, а також урахуваючи те, що суб'єкт права є носієм певних правомочностей, а правовий статус – змістом таких правомочностей, варто зробити такі висновки.

Для набуття фінансово-правового статусу уповноваженого суб'єкта системи гарантування (страхування) вкладів суб'єкт права має відповідати певним критеріям, які висуває до нього законодавець, тобто йому повинні бути притаманні певні ознаки, які визначають його як суб'єкта публічно-правової фінансової діяльності. У свою чергу, отримуючи певні правомочності щодо здійснення покладених на нього функцій, він погоджується на законодавчі обмеження, які встановлює держава щодо такої діяльності.

Як і будь-яка інша галузь права, фінансове право потребує того, щоб державне управ-

ління в галузі публічних фінансів було спільно-номірним, тобто публічно-правові, державні інструменти повинні використовуватися пропорційно тим потребам, які висуваються на певному етапі розвитку правовідношення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Запольский С.В. Дискуссионные вопросы теории финансового права : [монография] / С.В. Запольский. – М. : РАП, Эксмо, 2008. – 160 с.
2. Худяков А.И. Избранные труды по финансовому праву : сборник трудов / А.И. Худяков. – СПб. : Юридический центр-Пресс, 2010. – 472 с.
3. Мирошник С.В. К вопросу о субъектах финансового права / С.В. Мирошник [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-subektah-finansovogo-prava>.
4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI // Відомості Верховної Ради України. – 14.12.2012. – № 50. – Ст. 564. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
5. Аникин А.В. Защита банковских вкладчиков / А.В. Аникин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lawlibrary.ru/izdanie15505.html>.
6. The Bank Guarantee Fund Act [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bfg.pl/sites/default/files/dokumenty/act_on_bgf_0.pdf.
7. Banking Law No. 5411 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tmsf.org.tr/kanunlar.en>.
8. LAW ON INSURANCE OF DEPOSITS AND LIABILITIES TO INVESTORS [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iidraudimas.lt/en/legal-acts.html>.